

HIFZI TOPUZ'UN BALKONUNDA GEÇEN İKİ GÜN THE TWO DAYS SPENT ON HIFZI TOPUZ'S BALCONY

Arş. Gör. Cem Evrim ASLAN

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İletişim Fakültesi

Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

ORCID: 0000-0002-0451-9112, aslancevrim@gmail.com

ÖZ

Hıfzı Topuz'un Türkiye'de iletişim eğitiminin kurumsallaşması sürecinde oynadığı rol çok önemlidir. Özellikle 1965 yılında, Türkiye'deki ilk profesyonel basın yayın yüksekokulu olarak kurulmuş olan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nun kuruluşunda o sırada UNESCO bünyesinde görevli olduğu için büyük katkı sunmuştur. Öte yandan Türkiye'de iletişim eğitiminin kurumsallaşması sürecine yönelik çalışmalar uzun yıllar bazı kısa makaleler ve bildirilerle sınırlı kalmıştır. Bu konuya eğildiğim "Türkiye'de İletişim Eğitiminin Başlangıcı: Uluslararası Etkiler Açısından Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tezim kapsamında 2017'de Hıfzı Topuz ile de görüştim. Bu iki günlük görüşmede bana okulun kuruluş sürecine, kendi katkılarına, iletişim eğitiminden anladığına yönelik çokça şeyden bahsetti. Fakat daha önemlisi ise hiçbir yerde bulamadığım, okulun kuruluşuna temel hazırlayan Roger Clausse'un raporunu bana vermesi oldu. Bu görüşmeyi aktardığım bu anım vasıtasıyla onun iletişim alanına yönelik büyük katkılarının yanında insani açıdan da ne kadar mütevazı ve yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu aktarmak istedim.

Anahtar Kelimeler: Hıfzı Topuz, İletişim tarihi, İletişim eğitimi, Gazetecilik, UNESCO

ABSTRACT

Hıfzı Topuz played a crucial role in the institutionalization of communication education in Türkiye. Specifically, he contributed significantly to the establishment of Press and Broadcasting School of Faculty of Political Sciences of Ankara University in 1965. This was the first professional press and broadcasting school in Türkiye and Topuz was working at UNESCO at the time. However for many years, studies on the institutionalization process of communication education in Türkiye were limited to short articles and papers. In 2017, I addressed this issue in my work titled "The Beginning of Communication Education in Türkiye: An Evaluation in Terms of International Influences". During a two-day meeting with Hıfzı Topuz, he provided valuable insights into the founding process of the school, his contributions and his understanding of communication education. He also gave me Roger Clausse's report, which I could not find anywhere and which laid the foundation for the establishment of the school. This memory of the interview conveys not only his great contributions to the field of communication but also his humble and helpful nature.

Keywords: Hıfzı Topuz, History of communication, Communication education, Journalism, UNESCO

UNUTULMAZ İKİ GÜN...

2017'nin Mayıs ayında, teslim tarihi giderek yaklaşmakta olan yüksek lisans tezimi bitirmek için yoğun bir çaba gösteriyordum. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak işe başlayalı henüz iki ay olmuş, lisanstan beri Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü öğrencisi olduğum okulumda haftanın yedi günü, sabahtan akşama kadar odamda tezimi yazarak, dijital arşivleri ve fakülte kütüphanesini tarayarak günleri geçiriyordum. "Türkiye'de İletişim Eğitiminin Başlangıcı: Uluslararası Etkiler Açısından Bir Değerlendirme" başlığını taşıyan tezime danışman hocam Burcu Sümer'in yardım ve teşvikleriyle yönelmiş, Türkiye'de iletişim eğitiminin kurumsallaşma sürecini, Türkiye'nin ilk basın yayın yüksekokulu olarak 1965'te kurulacak Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nun, yani bugünkü adıyla Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin -İLEF- tarihini odağa alarak incelemeye çalışıyordum. *Resmi Gazete*'de yayımlanan ilânlar, bir kısmı ancak sahaflardan temin edilebilen yıllıklar, Nermin Abadan-Unat'ın Almanya'daki iletişim okulları üzerine tespitleri, UNESCO'nun II. Dünya Savaşı sonrası iletişim teknolojileri ve iletişim eğitiminin tüm dünyada yayılması adına giriştiği faaliyetler, Rockefeller Vakfı'nın ilk iletişim çalışmalarının temelinde bulunan Chicago Üniversitesi'nin kuruluşunda yer almasının belgeleri ve aynı vakfın propaganda odaklı ilk iletişim çalışmalarını ve hatta alanın kurucu isimlerini finanse etmesine yönelik raporlar ve elbette yine UNESCO'nun dijital arşivlerindeki türlü doküman tezin belge kısımlarını oluştuyordu.

Tez için gerekli tüm bilgi ve belgeleri toplamaya, bunları sınıflandırarak analiz etmeye çalışırken, okulun kuruluşunda yer alan ve sonradan da iletişim alanının mühim akademisyenlerinden biri olan Oya Tokgöz ile 2017 Mayıs ayında bir görüşme yaptım. Tokgöz'e okulun kuruluş sürecini, kendisinin o süreçteki gözlemlerini, ilk tezlerin yazılışını, aldıkları burs sayesinde ABD'de devam ettikleri iletişim eğitimini ve o eğitimlerde edindikleri ders materyallerini Türkiye'ye döndüklerinde Ünsal Oskay, Aysel Aziz ve kendisinin Türkçeye çevirme süreçlerini detaylı bir şekilde sordum. Kuşkusuz karşımda tüm bu süreci birinci şahıs olarak yaşayan ve akademik çalışmalarda, hatıratlarda okuyamadığım detayları bana aktaran ve bunu yaparken de okulun kuruluş sürecinin tanığı olan diğer mesai

arkadaşlarıyla yaşadıklarını acı tatlı yönleriyle aktaran biri vardı. Fakat Tokgöz'ün tüm bu tanıklığının ve öğretici sohbetinin yanında benim peşine düştüğüm bir rapor ne yazık ki onda da yoktu. Bu rapor, okulun kuruluş sürecinde UNESCO'da görevli bulunan ve bu işle bizzat ilgilenen Hıfzı Topuz'un isteği üzerine hazırlanmış bir rapordu. Hıfzı Topuz'un da içinde yer aldığı UNESCO bünyesindeki bir komite, Türkiye'de profesyonel bir gazetecilik okulunun kurulması için gerekli araştırma ve tespitlerin yapılması için 1963 yılında, Brüksel Üniversitesi'nde görev yapmakta olan Roger Clausse'u görevlendirmişti. 10 Eylül 1963'te görevi kabul eden Clausse, Mart-Haziran 1964'te üç ay boyunca Türkiye'de bulunarak 9 Nisan-10 Mayıs tarihleri arasında Ankara'da, 11 Mayıs-5 Haziran tarihleri arasında da İstanbul'da bulunarak çeşitli inceleme ve temaslarda bulundu. İşte UNESCO için hazırlanan bu rapor, Türkiye'nin ilk profesyonel basın yayın yüksekokulunun da kuruluş raporuydu ve rapor doğrultusunda kurulacak olan bu okul, UNESCO'nun sonradan Güney Amerika ülkelerinde kuracağı benzer okullara da rol model olacağından büyük bir önem taşıyordu. Ancak ilginç bir şekilde ne farklı üniversitelerin kütüphanelerinde ne de Milli Kütüphane veya UNESCO dijital arşivinde bu rapora ulaşabiliyordum. Kaldı ki bir zamanlar okulun eski öğrencilerinden olan mevcut pek çok hocaya danıştımda da bazıları eskiden bu raporu gördüklerini ancak kendilerinde bu raporun mevcut olmadığını belirttiler. O sırada tezim için görüşmeyi arzuladığım isimlerden olan Mümtaz Soysal ve Nermin Abadan-Unat'ın yaşadıkları sağlık sorunları nedeniyle görüşme isteğim sonuçsuz kalmış, tezde bir çıkmaza girmiş gibiydim. Tezimin odak noktası olarak Türkiye'de iletişim eğitiminin kurumsallaşma sürecindeki uluslararası etkileri gösterebilmek açısından son derece önemli olan bu raporu bulamamanın getirdiği bezginlik ve kaygıyı Oya Tokgöz'e de yansıtmış olacağım ki bana Hıfzı Topuz'un telefon numarasını vererek, "Evlâdım Hıfzı Bey'de belki olabilir. Benim yönlendirdiğimi söyle, sana yardımcı olur" dedi.

Telefon numarasını aldıktan sonra hemen Hıfzı Topuz'u aradım. Kendimi tanıttıktan, Oya Tokgöz'den numarasını aldığımdan ve onunla da tezim kapsamında görüşmek istediğimi belirttikten sonra kibar bir şekilde kabul ederek beni İstanbul'a, Gazeteciler Sitesi'ndeki evine davet etti. 19 Temmuz 2017'de öğleden sonra elimde Ayşe Hanım için bir orkide, Hıfzı Bey için de beğeneceğini düşündüğüm bir kravat hediyesiyle

belirdiğimde içten bir gülümsemeyle karşılandım. Hıfzı Bey hediyeleri göstererek mahcup olduğunu belirtip hemen oturmamı rica etti. Bir hatıra olarak bunların benden onlara kalmasını istediğimi söylediğimde ise mutlu oldu ve sonrasında hemen sohbete koyulduk. Ankara’da nerede ikamet ettiğimi sorduğunda Keçiören cevabını verdiğimde gülümseyerek gençliğinde oralara çok sık gidip o zamanlar bağ bahçelerle dolu bu mesire alanını çok sevdiğini, orada güzel hatıraları olduğunu belirtti. Tabii ben de mevcut hâliyle Keçiören’in o eski görüntüsünden artık çok uzak olduğunu söyleyince de, “Tahmin ediyordum, her yer beton ve kalabalık artık” diyerek başını salladı. Sonra yeniden görüşme sebebimiz olan konuya, iletişim alanının kuruluşunda yer almasından ötürü onun faaliyetlerine duyduğum merak ve elbette peşine düştüğüm rapordan bahsettim. O da kibarca müsaade isteyerek raporun kendisinde olduğunu, o gün akşama kadar kitaplığını karıştırıp bularak ertesi gün bana verebileceğini söyledi. Mutluluğum ve rahatlamam kuşkusuz çok büyüktü. O ise daha fazlasını yaparak, “Evrım Bey, bugün isterseniz bana neler soracaksanız, tezinizde neler bulup hangi aşamaya geldiyseniz ve iletişim alanına dair neleri detaylarıyla merak ediyorsanız sorun, ben de tüm bunları düşünerek yarınki buluşmamızda size hepsini anlatmaya çalışayım” dedi.

Misafirperverliği ve nezaketi karşısında çok mutlu olmuş bir şekilde Hıfzı Topuz’a uzun uzadıya tezimin odaklandığı konuyu, bulgularımı, gördüğüm sorunları ve eksiklikleri anlattım. O ise kibarca hepsini dinledi ve özellikle yazılı kaynaklardan içyüzünü öğrenmenin zor olduğu ilk gazetecilik okulu deneyimi olan İstanbul Gazetecilik Enstitüsü’nde yaşanan sorunları bizzat kendi deneyimleri ışığında bana anlatmaya başladı. Osmanlı basınından, Ahmet Rasim’den, Türkiye’de modernleşmenin en mühim isimlerinden biri olarak gördüğünü belirtip övdüğü Mithat Paşa’dan, basına dair kendi çocukluk anılarından, mevcut gazetelerin artık eski anlamlarıyla araştırma ve halkın menfaatlerini savunma yetilerinden üzücü bir şekilde uzaklaşmalarından söz etti. Tüm bunları, artık yitirmiş olduğumuz eski, kibar bir İstanbul Türkçesi ile anlatıyor ve anlattıklarına yönelik ben de kendi çıkarım ve fikirlerimi belirttiğimde ise kibarca dinleyerek bunlar üzerine yeni yorumlarda bulunuyordu. İlk güne dair bende bıraktığı izlenim, son derece kibar, çalışkan ve yardımsever bir ruha sahip olduğuydu. Ancak beni asıl etkileyen nokta ise o sırada 94 yaşında olmasına karşın son derece berrak bir hafızayla, tüm sorduklarımı adeta zihnine not etmiş gibi sırayla ve detaylı bir biçimde

yanıtlayabilmesiydi. Nitekim bu keyifli sohbetin bitiminin ardından, ertesi gün aynı saatte Hıfzı Bey’in balkonunda yeniden buluşmak için sözleştik.

20 Temmuz günü öğleden sonra yeniden Hıfzı Bey’in balkonundaydım. Sandalyeye buyur etmesinden sonra ben anlatacaklarını not etmek maksadıyla defterimi çıkaracağım sırada, “Evrım Bey, siz dün bana bir kravat hediye etmişsiniz. Ben de size yıllar evvel aldığım hoş bir kravatı hediye etmek istiyorum. Mühim bir tez üzerinde çalışıyorsunuz, bu kravatı size devretmek isterim” dedi. Çok mutlu olup teşekkür ederek kravatı aldıktan sonra da, “Bu arada raporu da buldum” diyerek masanın uç kısmına yöneldi. Peşine düştüğüm yarım asırlık rapor az sonra elimdeydi. Tel zimbaları çoktan paslanmış, hatta paslı kısımların yer yer sayfalara da sirayet ettiği bu Fransızca rapor, Roger Clausse tarafından hazırlanmış ve Hıfzı Bey’e sunulmuştu. Ben heyecanla teşekkür ederek raporun hemen bir fotokopisini çektireceğimi söyleyince de Hıfzı Bey bana nezaketle kırtasiyelerin bulunduğu tarafı göstererek beni bekleyeceğini söyledi. Yarım saat kadar sonra, fotokopileri çektirip orijinal raporun da paslanmış zimbalarını spiralle değiştirerek yeniden evine gittiğimde çok sevindi. “İyi yapmışsınız yahu, paslar sayfaya da sızmıştı. Böyle daha temiz olmuş” dedi. Sonra da bana çay ve atıştırmalık ikram ederek raporu nasıl bulduğumu sordu. Ben de göz ucuyla bakarken Clausse’un maddeler hâlinde eksiklikleri ve önlemleri tespit ettiğini, bunun benim işimi çok kolaylaştıracağını söyledim. Sonra da raporun tamamının Türkçeye çevrilmesini sağlayarak tezimin ekler kısmına bu çeviriyi de koyacağımı, böylece iletişim alanına yönelik çalışan herkes için fayda sağlayacağını söyledim. Hıfzı Bey nedense bir süre sessiz durduktan sonra, “Evrım Bey biliyor musunuz, benden bu raporu daha önce isteyenler de oldu ama hep şahsi işler için istediler. Ben de açıkçası vermek istemedim öyle olunca. Siz herkes faydalansın isteyerek çevirisini de teze eklemekten bahsediyorsunuz. Çok sevindim, kutlarım sizi” dedi. Ne diyeceğimi bilemeden, gülümseyerek tekrar raporu bana verdiği için ona teşekkür ettim. Ardından da tezim çerçevesinde konuşmaya başladık.

Benim ilk gün kendisine ana hatlarıyla anlattığım her şeyi en ince ayrıntısına kadar hafızasına kaydetmiş olacak ki ben sırayla merak ettiklerimi sormaya başlayınca akıcı bir biçimde tüm süreci baştan sona anlattı. Zaman zaman hiç bilmediğim detaylardan bahsediyor, aslında okulun kuruluş sürecinin son derece detaylı ve profesyonel bir biçimde gerçekleştirildiğini, UNESCO’nun profesyonel bir gazetecilik okulu kurmak için ilk tercihinin

Türkiye olmamasına karşın kendi istek ve direktmesiyle UNESCO'nun bunu Ankara'da gerçekleştirdiğinden büyük bir mutlulukla bahsediyordu. Yine alanın ABD'de akademik olarak kurumsallaşma sürecini başlatan ilk kişi olan Wilbur Schramm ile olan keyifli anılarını da bana aktardıktan sonra ondan sıklıkla raporlar istediklerini ve Schramm'ın genel olarak alanın kurumsallaşma sürecine büyük faydaları olduğunu belirtti. Bütün bir ömrünü okuyarak, yazarak ve üretirken o kadar hevesle geçirmişti ki bana tüm bunları anlatırken dahi tüm bu süreci baştan sona aynı keyifle ve heyecanla yaşayarak aktarıyordu. Nihayetinde görüşmemiz bittiğinde tüm notlarımı alıp kendisine teşekkür ederek vedalaşmak istediğim sırada, "Hocam, sizinle bir fotoğraf çekilebilir miyiz? Bu güzel günün hatırası kalsın isterim" dedim. Yaşından beklenmeyecek bir atiklikle hemen kalkarak, "Elbette!" diyerek gülümsedi. Sonra da fotoğrafa bakıp, "İyi ya, çok hoş çıkmış. Pis pis sırtıtmamışız" dedi. İkimiz de güldükten sonra bana bir de kitap hediye etmek istediğini söyledi. Bu kitap, o sıra yeni çıkmış olan kitabı *Taifte Ölüm*'dü. Osmanlı modernleşme sürecinin ve ilk anayasamızın en büyük mimarlarından, Hıfzı Topuz'un da büyük hayranlık beslediği Mithat Paşa'nın son günlerini anlattığı romanıydı bu. Kitabı açtığımda ise içinde benim için yazdığı çok hoş bir not vardı:

"Genç araştırmacı dostum Evrim Aslan'a saygı ve sevgilerimle..."

Resim 1. Hıfzı Topuz ile Cem Evrim Aslan yan yana

Çok mutlu olmuş ve teşekkür ederek yanından ayrılmıştım. Tüm bu güzel hatıra ve duygularla metrobüse bindikten sonra uzun bir yol almışken birden telefonum çaldı, arayan Hıfzı Topuz'du. "Hocam buyurun, merhaba" dediğimde, "Evrin Bey, siz gittikten sonra ben raporu baştan okudum yine. Sahiden sizin teziniz için çok önemli bu rapor. Bunu dikkatli inceleyin, tezinizi bu raporla bitirirsiniz" dedi. Ben gittikten sonra dahi tezimle ilgilenerek bana tavsiye vermesine çok sevinmiştim. Ona tekrar teşekkür ettiğimde ise telefonu kapatmadan evvel, "Gözlerinizden öpüyorum evladım, size başarılar dilerim" dedi. Hıfzı hocanın bu sözlerini hiç unutmadım, son durağa varana kadar da üzerine düşündüm. Mevcut akademik dünyada üretilen makaleler, çalışmalar, tartışmalar ve paylaşımlar iyi veya kötü pek çok duruma tekabül etmekteydi nihayetinde. Ancak Hıfzı hocayı tüm bu yapıdan ayıran şey, çalışkanlığı ve üretkenliğinden öte karşısındakine karşı nezaketini koruyarak ve gerçekten bir şeyleri paylaşmaktan mutluluk duyarak yaşamasaydı. Sanıyorum ki ondan bunu öğrenmek ve kendi yaşamımıza uyarlayabilmek, bugünlerde yayını bol bir akademisyen olmanın iyi bir insan olmaktan çok daha önemli görüldüğü ve hatta bu uğurda her türlü eylemin de meşru kılındığı akademi dünyasında asıl ihtiyacımız olan şey.